

Pogovarjaj se, bodi cool

Veronika Kotnik, prof. slovenskega jezika s književnostjo
in sociologije, Šolski center Ravne, Srednja šola Ravne

Razvoj tehnologije prinaša v družbo veliko novosti in spreminja načine komunikacije. Mladi so posebej dovzetni za komunikacijsko tehnologijo, vendar učitelji opažamo, da je pisna in govorna komunikacija mladih zelo šibka. Ker se zavedam pomembnosti dobre komunikacije v današnji družbi, v pouk uvajam nove oblike in metode učenja, s katerimi izboljšujem sposobnosti komunikacije. Z dijaki debatiramo ob ogledu filmov, igramo različne vloge, dijaki prevzemajo pobude pri razpravah, samostojno vodijo razprave in kritično ocenjujejo. Pri takšnem poučevanju se seveda srečujem z marsikaterim izzivom, vendar so rezultati projektov vsako leto boljši, dijaki so za nove oblike dovzetni in aktivno sodelujejo.

UVOD

Komunikacija je vsakdanji proces, tako pogost, da se ga niti ne zavedamo. S komunikacijo vzpostavljamo medsebojne odnose, se obveščamo, se učimo, sporočamo informacije. Zaradi razvoja sodobne tehnologije se komunikacija spreminja, posledično pa nazaduje prvinska komunikacija »iz oči v oči«. Pri svojem vsakdanjem delu, poučevanju mladostnikov, opažam, da osebna komunikacija kljub novim oblikam komunikacij, ki jih ponujajo sodobne tehnologije, nazaduje. Mladi ne poznajo več osnov komuniciranja, bontona, pravopisnih pravil, slovničnih pravil, ne znajo vzpostaviti osebnega stika z drugimi, se ne znajo predstaviti, pogovarjati itd.

Sodobne generacije dijakov želijo drugačne metode dela, ne želijo biti samo poslušalci, ampak želijo aktivno sodelovati pri pouku. Zato skušam razvijati in izpopolnjevati osnove komunikacije, pri čemer uporabljam metode dela, ki sicer zahtevajo več priprave za učitelja, a hkrati kot rezultat dobro zastavljenega dela prinašajo pozitivne odzive dijakov. Skozi nekaj primerov dobre prakse bom predstavila drugačne oblike poučevanja, tiste, s katerimi sem dosegla dobre rezultate in so dijakom blizu.

KOMUNIKACIJA IN SPORAZUMEVANJE

Komunikacija je tako vsakdanji proces, da se ga niti ne zavedamo več. Živa bitja neprestano komuniciramo, tudi živali, čeprav mi tega neposredno ne razumemo. Kdor ima svojega domačega ljubljence, razume tudi njegovo komunikacijo, tako kot razumemo novorojenčka.

Ljudje komuniciramo na vse mogoče načine. Zgostovo je komunikacija najpomembnejša človekova jezikovna dejavnost. Vsak govor je izraz osebnosti tistega, ki ga tvori. Vsak človek ima svoj individualni slog, besedni zaklad, ki ga ubeseduje. Beseda je živa in kot taka se tudi razvija.

Komunikacija danes zaznamuje najraznovrstnejše stike, odnose, posredovanje sporočil med vsaj dvema stranema.

Beseda *sporazumevanje* je pomensko podrejena besedi *komunikacija*. V svojem korenu *sporazum* določa, da je namen sporazumevanja dogovor, kar pa za komunikacijo kot proces vzpostavitve stika in posredovanja sporočila ne velja vselej. Sporazumevanje predpostavlja, da gre za ustvarjanje skupnega sporazumevanja, skupne izkušnje med ljudmi, komunikacija pa širše in veliko bolj splošno zaznamuje pretok informacij od oddajnika k sprejemniku (Marc, Papež 2006: 12).

Izraz *komunikacija* izhaja iz latinskega korena *communis*, kar pomeni »skupen« oz. »imeti nekaj skupnega«. Glagol *communicare* ima v latinščini še širši pomen. Zaznamuje dejanja, ki jih z nedoločniki lahko prevedemo takole: »biti v stiku, sporazumevati se, razpravljati, posvetovati se« in podobno (Marc, Papež 2006).

Marc in Papež (2006: 14) delita komunikacijo na več vrst:

- notranja komunikacija,
- medosebna komunikacija (neposredna in posredna),
- skupinska komunikacija.

Notranja komunikacija (tudi notranji govor ali intrapersonalna komunikacija) je zavestna ali nezavedna predelava sporočil v posamezniku. Potrebna je za razumevanje sebe in svojega okolja.

Uspešna **medosebna** komunikacija poteka kot komunikacijski krog, vlogi govorca in poslušalca se izmenjujeta, čeprav delno oddajata signale tudi vzporedno.

Medosebna govorna komunikacija je **neposredna** takrat, ko sta govorec in poslušalec fizično drug ob drugem, in **posredna**, če govorec in poslušalec komunicirata po telefonu, računalniku ipd. Neposredna medosebna komunikacija je za ljudi veliko manj naporna.

Skupinska komunikacija je pogovor več sodelujočih. Posebno pomembno je, da si ti ne vpadajo v besedo in da se zmorejo navezovati na besede

predhodno govorečega. To vrsto komunikacije lahko spremlja tudi neprisotni poslušalec (največkrat prek medijev). V nekaterih primerih ima neprisotni poslušalec možnost, da se v prvotno skupinsko komunikacijo vključi s svojo povratno informacijo, ki jo posreduje na primer s telefonskim klicem.

Zmožnost dobre komunikacije je z vidika človekovega funkcioniranja v družbi zelo pomembna. Od sposobnosti komunikacije je odvisno, kako vzpostavimo medsebojne odnose z drugimi, kako si zagotovimo določen položaj v družbi, koliko se naučimo, kakšen odnos imajo drugi do nas, kako si gradimo kariero, kako sodelujemo v skupini, kako ustvarjamo. Vsako sporočilo, ki ga tvorimo, besedno ali nebesedno, nas označuje in pove o nas veliko več, kot si mislimo. Zato je potrebno veščine komunikacije neprestano razvijati. Pomislite, kako bi bilo, če bi s komunikacijo ostali na ravni triletnega otroka.

Komuniciramo lahko na več načinov: besedno ali nebesedno. Medtem ko je prva zahtevna in je potrebno veliko učenja, se zdi, da je nebesedna komunikacija nekako spontana in nezavedna. Pogosto nebesedna komunikacija nadomesti besedno oz. jo celo nadvladuje.

Besedne komunikacije se učimo od rojstva, od prvih enozložnih besed do zapletenih stavčnih tvorb, povedi in besedil. Strokovnjaki svetujejo, naj se družina z otrokom, čeprav ta še ni rojen, veliko »pogovarja«. Otrok naj bi se tako po rojstvu lažje vključil v svoje novo okolje, ker naj bi ga zaradi domačnosti slušnih dražljajev delno že poznal.

BRANJE – TEMELJ KOMUNIKACIJE

Branje je ena temeljnih prvin, ki bistveno pripomore k dobri in uspešni komunikaciji. Otroci, ki berejo oz. jim berejo že od otroštva, imajo dober besedni zaklad, znajo ubesediti svoje mnenje, so sproščeni pri govorjenju in nastopanju, imajo oblikovane vrednote in razmišljanje, imajo široko splošno razgledanost, razumejo in znajo uporabljati vsakdanje fraze. Lažje se učijo tudi zapletenejših stavčnih tvorb, nadgrajujejo svoje slovnično in pravopisno znanje, pišejo boljša literarna besedila (eseje, interpretacije, obnove, razprave ...) in strokovna besedila (raziskovalne naloge, maturitetne naloge, diplomska dela ...). Takšni otroci se tudi lažje učijo tujega jezika, nekateri celo več jezikov hkrati.

Večina srednješolcev, s katerimi delam, ima odklonilen odnos do branja. Kar nekaj mladostnikov, ki bere, se tega sramuje in prikriva pred drugimi. Domača branja so postala manj zanimiva, dijaki pa pogosto prebirajo le obnove po spletu.

KOMUNIKACIJA MLADIH

Danes je sposobnost komunikacije pri mladih v upadu. Kljub visoko razviti in mladim dostopni komunikacijski tehnologiji (telefoni, tablice, prenosniki ...) pa vse bolj šepa osnovna, funkcionalna

komunikacija – iz oči v oči. Vsesplošno se pojavlja težava osebnih komunikacij. To pogosto opažam na šolskem hodniku, ko dijaki čakajo na pouk in vsak zase gleda na telefon, namesto, da bi se pogovarjali. Podobno se dogaja tudi z odraslimi, ki v družbi za mizo vzamejo telefon in prikazujejo različne slike ali posnetke. Ta odvisnost postaja resničen problem naše družbe.

Kratka sporočila, velikokrat skrajšana s kraticami oz. okrajšavami, so le ena pot jedrnate komunikacije. Pri tej pa lahko prihaja do neustreznosti, nerazumevanja, površnosti, neosebne. Včasih se zdi, da so le sama sebi namen. Posameznik se v teh sporočilih skriva, je površen, mu ni mar, se le igra. Danes smo s podobnimi sporočili tako obremenjeni, da se kaj hitro zgodi, da zaradi množice sporočil, ki jih nekdo prejme, izgubi tisto, eno izmed stotih, ki pa je zares pomembno. Opažam, da je komunikacija postala zelo površna. Da niti ne omenjam pravopisne površnosti oz. že kar nepoznavanje pravopisa.

Kratka sporočila, npr. SMS ali sporočila po elektronski pošti, so popolnoma brez pravopisnih pravil, ni velike začetnice, ni ločil, izpuščajo se črke, uporabljajo tujke in razne okrajšave, npr. BRB, RTM ... Le-te so pogosto nerazumljive ali napačno razumljene.

Pri svojem delu vsakodnevno opažam posledice slabe komunikacije, tako pri mladostnikih, s katerimi delam, kot tudi pri odraslih osebah, s katerimi sem v stiku. Nezanjanje pri pisni komunikaciji se prenese tudi v vsakdanje življenje. Tako današnji mladostniki niso sposobni napisati osnovnega uporabnega besedila, npr. vabila, prošnje, pogosto ne znajo izpolniti formularjev, to pomeni, da so funkcionalno nepismeni.

Prav tako je slaba tudi govorna komunikacija. Osnovni bonton opušča vikanje, spoštovanje starejših ali nadrejenih, naslavljanje z nazivi, pozdrave itd. Če manjkajo osnovni komunikacijski vzorci, ne moremo pričakovati, da bodo mladi sposobni zahtevnejših oblik.

KOMUNIKACIJA PRI POUKU

Dijaki, ki danes prihajajo v srednje šole, ne želijo samo poslušati in zapisovati, želijo aktivno sodelovati pri pouku. To pa z vidika učitelja ni lahko, saj pomeni, da se frontalna oblika poučevanja umika novejšim oblikam, kot so: delo v skupini, delo v dvojici, debata, pro in kontra ... različne predstavitve. Seveda mora učitelj temu slediti, priprava na pouk je drugačna, učitelj mora stopiti izven okvirjev, se prepustiti in predvsem zaupati. To pa je mogoče le takrat, ko je učitelj dovolj suveren na svojem področju, ko stopi preko sebe, ko prepusti vodenje in sam postane voden.

Dijaki pogosto povedo svoje mnenje, ocenjujejo, kritizirajo, se pritožujejo, dajejo pobude in večkrat dajejo občutek, da vse vedo. Ko jih učitelj pozove,

da svoje trditve ali mnenja argumentirajo, pa se komunikacija konča. Največkrat ne znajo ali nočejo argumentirati svojih trditev.

PRIMERI DOBRE PRAKSE

Načrtno že nekaj let v svoji delovni praksi uvajam drugačne metode poučevanja, kar mi omogoča moja profesura, saj poučujem slovenski jezik in sociologijo. Prav na družboslovnem področju imamo učitelji največ možnosti za odprto komunikacijo z dijaki. V tej smeri sem izvedla že veliko projektov in z vsakim sem na svoj način zadovoljna, prav tako dijaki. To lahko trdim na podlagi dejstva, da dijaki radi sodelujejo, prevzemajo različne vloge, so aktivni, si želijo še več sodelovanja, dajejo pobude, kritično vrednotijo in odpirajo nove možnosti.

S temi modeli pouka želim dvigniti komunikacijo na višjo raven: pri dijakih spodbujam argumentiranje, poslušanje drugih, sprejemanje drugih mnenj, strpnost, kulturo govora in kritično vrednotenje. Za takšno poučevanje je potrebno dijake seveda pripraviti: na začetku jim je potrebno jasno predstaviti, kaj bo cilj našega dela, kako bomo delali, kaj se od njih pričakuje. Ustvariti je treba prostor in čas ter seveda atmosfero za delo. Idealno je izvajati projekte v majhnih skupinah, npr. pri projektnih tednih, vendar pa sem nekatere oblike dela uspešno izpeljala že tudi v večjih skupinah (v razredu je lahko tudi trideset dijakov).

Začeti je potrebno že v prvem letniku, z veliko preprostega pripovedovanja, predstavljanja, razmišljanja v pisni obliki. Dijake je treba prisiliti, da razmišljajo po svoje, da argumentirajo, da znajo aktualizirati, primerjati. Najlažje jim je reči, da tega ne vedo, da nečesa ne znajo. Takega odgovora jim ne dovolim, saj jim raje pokažem, da znajo, da lahko imajo svoje mnenje, da je mnenje treba izraziti in ga tudi zagovarjati, če ga znajo zagovarjati.

V višjih letnikih postavljam višje cilje: dijaki sami predlagajo teme, vodijo projekte, dajejo pobude, igrajo vloge.

V nadaljevanju tega prispevka navajam primere dobre prakse.

OGLED FILMA IN RAZPRAVA V OBLIKI OKROGLE MIZE

Pri uri sociologije smo si ogledali nemški film *Val*. Zgodba govori o srednješolskem učitelju, ki si za temo projektne tedna izbere naslov ANARHIZEM. Sodelovanje v projektu je prostovoljno, učiteljeve metode pa kontroverzne, kot se za temo spodobi. Posledica tega projekta je, da se nekateri dijaki preveč poistovetijo z vlogo, zaživijo v nerealnem svetu, zato se projekt sprevrže v tragedijo s smrtnimi žrtvami, učitelj pa odgovarja za nastalo situacijo.

Po ogledu sem dijake pozvala, naj sugerirajo teme, ki so jim ob gledanju prišle na misel. Bilo jih je veliko, nato smo izbrali nekaj takšnih, ki so se pojavile večkrat. Sama sem odprla razpravo z vprašanjem,

kolikšna je bila odgovornost učitelja pri tem projektu. Dijaki so takoj izrazili svoje mnenje in pogovor oz. razpravo smo nadaljevali še naslednjo uro. Za zaključek so dijaki tudi zapisali svoje ugotovitve.

Razprava je potekala v pravo smer, komunikacija med dijaki je bila aktivna, odzivna, pobudna, na visokem nivoju. Vsi skupaj smo prišli do zaključka, da ima vsakdo lahko svoje mnenje, drugi pa se lahko z njim strinja ali pa ne.

Pred diskusijo je na podlagi »možganske nevihte« nastala tabelska slika

Prav tako smo ob ameriškem filmu *Zgodba o prvaku* izpostavili nekaj tem, o katerih smo nato razpravljali. Rezultat je viden na spodnji sliki.

Tabelska slika ob filmu Zgodba o prvaku – teme za razpravo

DELAVNICA O DRUGAČNOSTI

Delavnico o drugačnosti je izvedla psihologinja Mojca Čerče, ki sem jo povabila z namenom, da dijaki poslušajo tudi druge predavatelje, posebej takšne, ki so strokovnjaki na nekem področju. Tako morajo svoje razmišljanje in komunikacijo dvigniti na višjo raven.

Po predstavitvi teme (o beguncih, o drugačnosti, o strpnosti) je predavateljica pozvala dijake, naj sode-

Dijaki in predavateljica Mojca Čerče na delavnici o drugačnosti

lujejo v pogovoru. Sprva so bili zadržani, kmalu pa se je po njenih provokativnih trditvah nekaj dijakov le odločilo in so izrazili svoje mnenje.

Komunikacija sprva ni tekla tudi iz razloga, ker dijaki predavateljice niso poznali in si zato niso upali brez zadržkov izraziti svojega mnenja. Pri mojih urah so bolj neposredni, se odprejo, in sicer zaradi tega, ker so med nami odkriti odnosi, saj me dijaki poznajo in mi zaupajo.

KARIERNO SVETOVANJE IN IGRA VLOG

Za dijake zaključnega letnika smo pripravili predavanje na temo »kariera«. Svetovalka jim je na praktičen način prikazala, katere so največje ovire na poti do prve službe. Med njimi je bila tudi slaba komunikacija. Po tej predstavitvi smo se pogovarjali in zaigrali nekaj prizorov, kako nastopiti v različnih situacijah.

Dijaki so se zživeli v različne vloge. Namen tega je, da postaviš sebe ali druge v neznano situacijo, kjer moraš uporabiti svoje znanje in sposobnosti, npr. razgovor pri zdravniku, reklamacija v trgovini, pogovor z nezadovoljno stranko ...

Naslednji korak je bil resnična, ne namišljena situacija: dijakom sem predstavila projekt, ki ga bom izvajala, in jih obvestila, da potrebujem vodjo projekta. Predstavila sem, kakšne bodo naloge vodje in njegova odgovornost.

Nato sem jih postavila pred nalogo: imaš dve minuti časa, da mi poveš, zakaj si ravno ti najprimernejši za vodenje mojega projekta. Nastopilo je pet dijakov, ostali pa so morali zabeležiti napake, ki so jih opazili. Potem smo komentirali, nastopajoči pa so zagovarjali svoje odločitve. Prišli smo do skupne ugotovitve, da so takšne situacije zelo stresne, pri čemer so nekateri dijaki ta stres prenesli bolje kot drugi, eden od njih pa je pod pritiskom odpovedal.

OKROGLA MIZA – MOJE ŽIVLJENJE, MOJA ODLOČITEV

Po debati so dijaki svoja razmišljanja prenesli na papir:

... z leti, ko postajamo starejši, so naše odločitve pomembnejše in imajo na naše življenje močnejši vpliv ...

... vsak lahko dela s svojim življenjem, kar hoče, ampak nam današnji svet in družba ne dovoljujeta tega. ... toda svoje odločitve moraš sprejemati sam in tudi posledice zanje ...

... vsaka odločitev, ki jo sprejemam, je prava, saj sem jo sam sprejel ...

... tisti, ki te podpirajo pri tvojih odločitvah, so tisti pravi prijatelji, ki jih obdržiš do konca ...

... ko sprejmeš neko odločitev, sprejmeš tudi njene posledice ... dobre ali slabe ...

... za vsako odločitvijo, ki jo sprejmeš, moraš stati do konca ...

... vsako odločitev moraš dobro premisliti, saj imajo vse odločitve določene posledice ...

Tvoje življenje je v tvojih rokah, čeprav lahko drugi vplivajo na tvoje odločitve, je končna odločitev, ki jo boš sprejel, še vedno tvoja odločitev!

Težko je biti odrasel ...

... življenje je naše, zato lahko delamo z njim karkoli želimo, dokler ne škodujemo drugim ...

V življenju so tudi odločitve, ki morda niso pravilne, pa se vendar v tistem trenutku odločimo za to stvar, ki pa jo kasneje v življenju morda obžalujemo.

Življenje je tako, kot si ga naredimo sami ... starši naj bi le pomagali in svetovali, katero pot naj izberemo ... od drugih ljudi lahko upoštevaš samo nasvete in se moraš sam odločiti, saj boš potem sam nosil posledice ... moraš sam slediti svojim sanjam ...

ZAKLJUČEK

Današnji čas zahteva drugačen način dela z mladimi. Kakšne metode oz. oblike dela uporabljati, mora vsak učitelj spoznati sam. Seveda je veliko odvisno tudi od okolja in mladostnikov, s katerimi delaš.

Moje izkušnje so pozitivne. Resda dijaki sprva drugačne metode jemljejo kot neobvezne, neresne, kot ure zabave. Ko spoznajo, da tudi pri teh urah zahtevam resno delo in rezultate, delajo resno. In radi. Všeč jim je, da jih upoštevam, sledim njihovim idejam, pobudam, da jih usmerjam, da jih sprejemam. Počutijo se pomembne in prevzemajo določene vloge in odgovornost, ki jo s seboj prinese vloga. Seveda vseh ne moreš motivirati, večino pa.

Uspe mi, če sem tudi sama motivirana, če želim delati drugače, za to sem se morala v svoji dolgoletni praksi spremeniti tudi sama. Sem zelo komunikativna oseba in preprosto ne razumem, da ljudje nimajo mnenja in tega ne dopuščam. Vsak ima svoje mnenje, vsak ima prav, le da mora za svojimi trditvami tudi stati.

S svojimi prizadevanji bom vsekakor nadaljevala. Sem zadovoljna, všeč mi je učenje malo drugače. Z izkušnjami in pozitivnimi odzivi dijakov pridobivam vedno nove izzive in ideje. Razvoj tehnologije pa mi pri vsem tem omogoča, da dijakom prikažem pomen komunikacije v vsakdanjem življenju.

VIRI IN LITERATURA

- Brajša, P. (1993): *Pedagoška komunikologija*. Ljubljana: Glotta Nova.
- Grabnar, B. (1991): *Retorika za vsakogar*. Ljubljana: DZS.
- Marc, D., Papež Torkar, K. (2006): *Kultura govornice in zapisane besede ali retorika za današnjo rabo*. Ljubljana: DZS.
- Prosnik, V. (2009): Slovenska SMS-sporočila mladih. *Vzgoja in izobraževanje* XL/2. 52–55.
- Trček, J. (1994): *Medosebno komuniciranje in kontaktna kultura*. Maribor: Založba Obzorja.